

סילבוס

קורס מתקשב רב-תחומי: 19 1700 ב01 (4 נ"ז) תש"פ

מרצים:

פרופ' עירית מאיר ז"ל, החוג ללשון עברית והחוג להפרעות בתקשורת
פרופ' דני נדל, החוג לארכיאולוגיה
פרופ' נורית בירד-דוד, החוג לאנתרופולוגיה
פרופ' רמי רשף, החוג לביולוגיה אבולוציונית וסביבתית

שעות קבלה: ימי ג', שעה 11-12, מכון זינמן חדר 11, טל. 04-8288229 (דני נדל, בתיאום מראש)

תיאור הקורס:

למיטב ידיעתנו, המין האנושי הוא המין הביולוגי היחיד שיש לו מערכת תקשורת סימבולית ומורכבת, שאינה נטועה ב'כאן ועכשיו' ואינה מוגבלת לנושאי שיח מסוימים – השפה האנושית. כיצד התפתחה מערכת תקשורתית שכזו? האם היא התפתחה בתהליך איטי ואחיד? לחלופין, האם היו מספר אירועים של "קפיצת מדרגה"? האם ניתן לתארך את שלבי התהליך או האירועים הללו? האם התפתחות השפה קשורה להתפתחות יכולות קוגניטיביות וחברתיות אחרות של המין האנושי, כדוגמת ייצור כלים, יצירת אומנות (ציורי קיר, פסלונים ותכשיטים), מנהגי קבורה ועוד? כיצד קשורה התפתחות השפה למבנה החברתי של חברות אנושיות? כיצד התפתח מגוון השפות שקיים כיום על פני כדור הארץ, וכיצד קרה, לדוגמה, ששפות המדוברות כיום בהודו ובחלקים נרחבים של אירופה התפתחו משפה עתיקה אחת? שאלות אלו הן מהתעלומות המסקרנות והמאתגרות ביותר בהבנת התפתחותו של המין האנושי. אמנם לרוב השאלות אין תשובות חד-משמעיות, אך עצם הצבת השאלות והניסיונות לדון בהן לוקחים אותנו למסע מרתק בעקבות התפתחותו של המין האנושי. כדי לדון בסוגיות אלו יש צורך בשיתוף פעולה של כמה תחומי ידע. בהתאם לכך, בקורס רב-תחומי זה חוברים מרצים מארבע דיסציפלינות: בלשנות, ארכיאולוגיה, אנתרופולוגיה ואבולוציה ביולוגית. שילוב רב-תחומי שכזה בתחום ההוראה הוא ייחודי, ולמיטב ידיעתנו לא קיים בארץ ואף נדיר ביותר בעולם. מטרת הקורס הן להאיר את הנושא מנקודות המבט של הדיסציפלינות השונות, ולהציג בפני הסטודנטים את מונחי היסוד, מתודות העבודה ומגוון של רעיונות ומחקרים בתחומים אלו תוך הדגשת הפוטנציאל והיתרונות הטמונים בגישה רב-תחומית כאשר באים לחקור סוגיות מורכבות באבולוציה של השפה במסגרת ההיסטוריה הארוכה של המין האנושי.

בזמנו הקורס נבנה במתכונת ראשונית של מבוא קצר ולאחריו 12 מפגשים, והמשתתפים בו זכו ב – 2 נ"ז. בשנת תשע"ט עבדנו על הרחבתו להיקף של 4 נ"ז וזו מתכונת הקורס מאז. ההרחבה מתבססת על חמש הרצאות שניתנו ביום עיון אשר הוקדש לזכרה של יוזמת הקורס, פרופ' עירית מאיר ז"ל, במסגרת יום דארווין הבינלאומי. כותרתו של יום העיון הייתה " Homo Loquens: Interdisciplinary Perspectives on the Evolution of Language".

חמשת ההרצאות הנבחרות ניתנו באנגלית אך כוללות כאן כיתוב בעברית. הרצאות אלה מהוות חלק בלתי נפרד מן הקורס, ותחומי הידע שלהן מופיעים בטבלה להלן (שיעורים 13-15). מאחר והרצאות אלה מציגות חידושים במגוון תחומים, הן מקובצות בסוף הקורס על מנת לא לקטוע את הרצף המקורי של השיעורים.

בקורס 15 שיעורים. להלן נושאי השיעורים:

מס' השיעור	נושא
מבוא	הקדמה לנושאי השיעור.
1	ייחודיותה של השפה האנושית וחידת התפתחותה.
2	מושגי יסוד באבולוציה ביולוגית: הרקע ההיסטורי-פילוסופי להופעת התיאוריה הדארווינית ומושג הברירה הטבעית.
3	האבולוציה של המין האנושי.
4	היציאה מאפריקה, ההיפרדות מהניאנדרטאלים ושאלת התפתחות השפה.
5	ממצאים ארכיאולוגיים ואבולוציה של השפה א': מנהגי קבורה, צבעים ותכשיטים.
6	ממצאים ארכיאולוגיים ואבולוציה של השפה ב': ציורי מערות, טכנולוגיות מתקדמות.
7	שפה והקשר חברתי בחברות ציידים-לקטים מודרניים.
8	האם לבעלי חיים יש שפה? צורות תקשורת של בעלי חיים בהשוואה לשפה אנושית.
9	החוליה החסרה: איפה ניתן למצוא שפות פשוטות.
10	ממילים לשפה: כיצד מתפתח מבנה דקדוקי? כיצד מתפתחת מורכבות לשונית.
11	איך מתפתחות שפות? כיצד התפתח המגוון הלשוני בקרב בני האדם.
12	שפה, תקשורת והחברה האנושית (סיכום).
13	חידושים בחקר האנטומיה של מערכת הדיבור: הרצאות אורח של פרופ' בארט דה בור (Bart de Boer, Vrije Universiteit, Brussel) ופרופ' ישראל הרשקוביץ מאוניברסיטת תל אביב.
14	חידושים בחקר הגנטיקה של מערכת הדיבור: הרצאת אורח של פרופ' לירן כרמל מן האוניברסיטה העברית.
15	חידושים בתיאוריות על האבולוציה של השפה: הרצאות אורח של פרופ' מייקל קורבליס (Michael Corballis, University of Auckland, New Zealand) ופרופ' דניאל דור מאוניברסיטת תל אביב.

מבנה השיעורים:

כל שיעור בעברית מכיל את המרכיבים הבאים

1. הרצאה מוקלטת של השיעור
2. מצגת ומצגת להדפסה
3. נושאי השיעור
4. פריטי קריאת החובה
5. חומרים להעשרה (סרטונים, מאמרים נוספים, ראיונות, וכו')
6. רשימת קריאה
7. רשימת מונחים
8. רשימת מקורות אינטרנטיים
9. בוחן על ההרצאה ועל קריאת החובה

אופן הלימוד

אנו מציעים לעיין במצגת ובסיכום השיעור לפני תחילת הצפייה בהרצאה המוקלטת. כדאי להדפיס את המצגת, כדי שתוכלו לכתוב לעצמכם הערות תוך כדי הצפייה בהרצאה. לאחר מכן קראו את פריטי קריאת החובה, וסכמו את הנקודות המרכזיות שמוצגות במאמר. כמו-כן, עיברו על רשימת המושגים, כדי לוודא שאתם מבינים אותם. לבסוף, היכנסו לבוחן הממוחשב וענו על השאלות. בתום כל הרצאה, נסו לחשוב – כיצד נושא ההרצאה קשור לשאלה הגדולה של האבולוציה של השפה.

הקורס בנוי משיעורים במספר תחומים (דיסציפלינות) וכל שיעור או מקבץ שיעורים מוקדש לנושא אחר (למעט החידושים המוצגים בשיעורים 13-15). לעתים החיבור בין הנושאים השונים ברור יותר, ולעתים

פחות. אנו ממליצים בסוף כל שיעור לחשוב לא רק על החומר של השיעור, אלא גם על התמונה הרחבה ומקומו של השיעור ברצף הכללי של הקורס. יחידות הקורס פתוחות בפניכם בשלושה מקבצים ולא פעם בשבוע. אם אתם מרגישים שאתם יכולים להתקדם בקצב מהיר יותר, ניתן ללמוד יותר מיחידה אחת בשבוע. ניתן, גם, כמובן, ללמוד בקצב קצת יותר איטי, אך אנו ממליצים בחום רב לא להשאיר את כל הלימוד לסוף הסמסטר.

לוח הזמנים בסמסטר ב' תש"פ:

המבוא + שיעורים 1-6: שיעורים אלה יהיו זמינים באתר הקורס מתאריך 8.3.2020 בשעה 14:00.

שיעורים 7-12: שיעורים אלה יהיו זמינים באתר הקורס מתאריך 5.4.2020 בשעה 14:00.

שיעורים 13-15: שיעורים אלה יהיו זמינים באתר הקורס מתאריך 10.5.2020 בשעה 14:00.

בחנים:

כל בוחן מורכב משני חלקים: חלק המתייחס להרצאה ולמצגת, ובו כ – 5-6 שאלות, וחלק המתייחס לקריאת החובה, ובו כ – 2-3 שאלות. בכל בוחן שמונה שאלות בסך-הכל. כל בוחן אורך 12 דק' וראוי להיות מוכנים לפתרון הבחנים משום שאין הארכה לזמן הפתרון המקוון. כל השאלות בבחנים הן שאלות רב-בררתיות (שאלות אמריקאיות). אנו ממליצים לענות על הבוחן מיד לאחר הצפייה בהרצאה. אם אינכם מרוצים מציון בוחן מסוים, ניתן לבקש בוחן חוזר לאותו השיעור (בתוך המערכת המקוונת). אין אפשרות לבקש יותר מבוחן חוזר אחד לכל שיעור.

חובות הסטודנטים

1. לצפות בהרצאה המוקלטת.
2. לקרוא את פריטי קריאת החובה.
3. לענות על 14 בחנים (לשיעור 12 אין בחן). שני הבחנים בעלי הציון הנמוך ביותר לא יכללו בציון הסופי.
4. לעמוד במבחן הסיום אשר ייערך באוניברסיטה, בכתב.

הערכה: ציוני הבחנים – 30% (הממוצע של שנים עשר הבחנים הטובים ביותר). המבחן הסופי – 70%.